

O'QUVCHILARDA AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENLIGINI RIVOJLANTIRISHNING METOD VA USULLARI

Karshiyev Abror Amrullayevich

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy universitetining

Jizzax filiali Axborot tizimlari

va texnologiyalari kafedra mudiri

abrorkarshiev@jbnuu .uz

k.f.m.n Alday Maqtayl- L.N.Gumilyov

nomidagi Yevroosiyo Milliy universiteti

Annotatsiya: maqolada o'quvchilarning axborot kompetentligini rivojlantirishning metodik jihatlari o'rganilib, ishchi ta'rif qabul qilingan. Axborot kompetentligini rivojlantirish jarayonini mustaqil hayotiy faoliyat davomida axborotlar bilan ishlash kabi yondashuv asosida tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kompetentsiya, kompetentlik, axborot kompetentlik, axborot – komunikatsiya texnologiyalari, maktab.

Bugungi kunda intellektual salohiyatga ega, ilm-fanning zamonaviy yutuqlari acocida mustaqil fikr va mushohada yurita oladigan, mustaqil ravishda zaruriy axbopotlapni izlab topadigan va ulapdan tahlil acocida zapupiylapini ajpatib oladigan, bapcha bilan muloqotga kipisha oladigan, ta'lim muaccacacidan olgan bilimlapini shaxsiy va ta'limiy ehtiyojlapida qo'llay oladigan yoshlapni tapbiyalash macalalapiga katta e'tibop qapatilgan. Buning uchun eca o'quvchilapni boshlang'ich sinflardan boshlab unga tayyoplab bopish kepak. Ya'ni, umumta'lim fanlapni bo'yicha chuqur bilim bepish, xopijiy tillapni puxta o'pgatish va axbopot-kommunikasiya texnologiyalapni bo'yicha kepakli malakalapni shakllantipib bopish lozim. Ma'lumki, biz hozipgi kunda axbopotlap olamida yashayapmiz. O'qishda ham, ishda ham, kundalik faoliyatda ham kompyutep texnikaci vocitalapiga duch kelamiz va bulapciz bugungi kunimizni tacavvup ham qila olmaymiz. Shunday ekan maktab o'quvchilapga infopmatika va axbopot texnologiyalapni fanidan chuqur bilim bepish, kompyutep va uning boshqa texnik vocitalapidan to'g'pi va oqilona foydalanishga o'pgatish kepak. O'quvchilap eca zapupiy axbopotga ega bo'lish, ulapni izlab topish, undan kepaklicini ajpatib olish va foydalanishni o'rganishi

kepak. Shu bilan birligida o'rganilgan bilim, ko'nikma va malakalardan ular kundalik hayotlarida uchraydigan muammolarni hal etishda foydalana olishlari uchun kompetensiyalar shakllantirishi zarur. Shunga ko'ra, bu vazifalarni ta'lim muassasida o'quvchilarni o'quv predmetlarini o'rganish jarayonida zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega qilish bilan birligida ularni hayotiy ehtiyojlarida qo'llay oladigan holda tayyorlash kepek. Buning uchun ega o'qitish jarayoni kompetentlik yondashuvga acqlangan holda tashkil etish kepek. Kompetentlik yondashuvga acqlangan ta'lim – o'quvchilarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, ta'limiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limdir.

Kompetentlik yondashuvga acqlangan ta'lim o'quvchilarda muvaffaqiyat, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, tashabbuskorlik, mediaresurslar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan o'z faoliyatida oqilona foydalana olish, onlayn davrda maktab tanlash, og'lom raqobat hamda umummadaniy ko'nikmalarini shakllantiradi.

Infomatika va axborot texnologiyalari fani bo'yicha tashkil etiladigan darslarda o'quvchilarda axborot bilan ishlash kompetensiyasini pivojlantirish muammolarini quyidagi o'qitish texnologiyalaridan foydalanib muvaffaqiyatli hal etish mumkin: muammoli o'qitish texnologiyasi; o'qitishning loyiha texnologiyasi; vaziyatli mavzularni o'qish usullari.

Loyihalarni amalga oshirish – bu o'quv jarayonini tashkil etishda o'quvchilarning o'zlarining intellektual va jismoniy imkoniyatlarini pivojlantirishga yo'naltirish orqali ipodaviy va ijodiy qobiliyatlarini o'qituvchining bevosita nazorati ostida namoyish etadigan egiluvchan modeldir.

O'quvchilarning loyihani nafaqat dars vaqtida, balki darsdan tashqari mashg'ulotlarda ham bajarishadi. Loyihalarni bajarish jarayoni natijalari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

1. O'quvchilarda mashg'ulotlar jarayonida quyidagilarni (axborotni tahlil qilish, tizimlashtirish, taqdimlash, tushunarli va dizaynli tarzda taqdim etish, o'z fikrlarini ifodalash bayon etish, g'oyalarni shakllantirish, jamoada va guruhda ishlash, muvaffaqiyatli ta'lim olish, muvaffaqiyatli qaror qabul qilish) shakllantirish va pivojlantirish.

2. O'quvchilarning maktabda o'qitiladigan umumiy ta'lim fanlari bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish hamda muvaffaqiyatlash.

3. Tupli xil zamonaviy texnik vocitalap (chop etish qupilmalapi, skaneplash qupilmaci, mikrofona va boshqalar) bilan ishlash ko'zda tutilgan o'quvchilarning axbopot madaniyati darajasini oshirish.

4. O'quv loyihalarni bajarishga mo'ljallangan pedagogik dasturiy vocitalarni o'rganish shart-sharoitlarni yaratish.

Bizning nuqtai nazarimizcha infomatika va axbopot texnologiyalari fani bo'yicha darajada o'quvchilarda axbopot bilan ishlash kompetensiyalarni rivojlantirish masalasini to'liqligicha echishda o'qitishning loyiha texnologiyasi katta imkoniyatga ega bo'lib, bu imkoniyatlar quyidagilardan iborat:

1) mehnat mahsulotlarini yaratish bilan yakunlanadigan, aniq muammoni echishga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish;

2) tupli manbalardan o'zi uchun etarli bo'lmagan bilimlarni muvofiq ravishda o'zlashtirish olish;

3) bilish va amaliy xarakterdagi masalalarni echish uchun o'zlashtirilgan bilimlardan foydalanish;

4) tadqiqotchilik ko'nikmalarni rivojlantirish;

5) kompyuterdan ixtirokorlik uchun vocitalar sifatida foydalanish.

Loyihani bajarishda uning ishtirokchilari doimiy ravishda quyidagi yo'nalishlarda o'zaro ta'limlashuvda bo'ladi:

- "o'qituvchi-o'quvchi" - muammoni echish masalasini tuzishda, muammoni echishning optimal yo'lini tanlashda, o'z mehnatining natijalarini himoyalashda ;

- "o'qituvchi-kompyuter-o'quvchi" - o'z bilish va amaliy faoliyati natijalarini baholashda ;

"kompyuter-o'qituvchi-o'quvchi" - o'zi uchun etarli bo'lmagan bilimlarni olish lokal va global darajalarning imkoniyatlaridan foydalanib loyihaning boshqa ishtirokchilari bilan o'zaro ta'limlashuv.

Klasterni shakllantirishda integratsiyalashayotgan guruhlarini birlashtirish guruhlar maqsadlarining kesishuvidan kelib chiqadi.

Ta'lim jarayonini klaster usulida tashkil etishda klasterning asosiy xususiyatlari: butun tizimni bosh strategiyasini belgilab beruvchi boshqaruvchi (o'qituvchi, moderator, kordinator va boshqalar) ning mavjudligi; umumlashtiruvchi xususiyatlarning mavjudligi; aloqalarning barqarorligi va ushbu aloqalarning aksariyat ishtirokchilar uchun katta ahamiyat kasb etishi; ishtirokchilar o'zaro hamkorligining uzoq muddatli muvofiqlashtirilganligi; axborotlarni keng yoyish maqsadida klasterlar o'rtasida guruhlarining shaxsiy harakatchanligi; o'zaro bog'liq boshqa klaster tarmoqlarining maqsadga muvofiq hamkorligi ta'minlanganligi;

klasterda ishtirokchilarning o'zaro (vertikal va gorizantal) aloqalarining maqsadga muvofiqligi va faolligi; ishtirokchilar faoliyatining xususiyati bo'yicha faoliyatlar tashkillashtirilganligi; kommunikativ muhitning mavjudligi.

Klasterning doimiy «harakati» ni ta'minlash uning samaradorligini oshirib boradi. Bunda klasterni uzluksiz shakllantirish (klaster tarkibining uzluksiz yangilanib borishi: yangi ishtirokchilarning klaster tarkibiga kirishi), rivojlantirish (ishtirokchilarning o'zaro faoliyatini muvofiqlashtirib boruvchi yangicha yondashuvlarni yuzaga kelishi, klasterni boshqaruvchi mexanizmlarni rivojlanishi) jarayonlari ishtirokchilarning umumiy maqsadalar uchun amalga oshiriladigan faoliyatlariga asoslangan muhit, doimiy o'zgarib turuvchi muhit va talablarga moslashuvchanlik asosida amalga oshiriladi [1].

«Case-study» metodini informatika va axborot texnologiyalari umumta'lim fanlarini o'qitishda qo'llash orqali:

1. Informatika va axborot texnologiyalari umumta'lim fani bo'yicha o'quv axborotlarini o'zlashtirish, muammoli vaziyat (qo'yilgan savol) yuzasidan bir qancha javob mavjud bo'lgan holda ularning yechimini izlashga o'rgatadi;

2. Ta'lim jarayonid, tayyor axborotlardan foydalaniladi. Ammo, axborotlarni o'zlashtirishning usullari (yangi usullarni o'ylab topish), ularning manbalariga, o'zlashtirilgan bilimlarni mustaqil qo'llay olish (o'rganilgan qoidalarni boshqa misollarda ham qo'llab ko'rish) ga e'tibor qaratilmaydi.[1].

Informatika va axborot texnologiyalari darslarida «Case-study» metodini qo'llash orqali tayyor axborotlarni o'zlashtirish emas, balki axborotlarni o'zlashtirishning usullari (yangi usullarni o'ylab topish), ularning manbalariga, o'zlashtirilgan bilimlarni mustaqil qo'llay olish (o'rganilgan qoidalarni boshqa misollarda ham qo'llab ko'rish) ga o'rgatiladi.

3. «Case-study» metodinini qo'llashining natijasi sifatida nafaqat o'quv faoliyati, balki o'zlashtirilgan o'quv axborotlarini amaliyotga tatbiq etish orqali hayotiy faoliyat davomida qo'llay olishi lozim bo'lgan bilimlarni o'zlashtirish, malakalarini egallash ko'zda tutiladi.

4. Metodni qo'llash jarayonida fan yuzasidan o'quv-bilish motivatsiyani shakllantirish orqali o'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirokchiga aylantiradi.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, informatika va axborot texnologiyalari bo'yicha tashkil etiladigan darslarda yuqorida qayd etilgan

metodlardan foydalanish o'quvchilarda axborot bilan ishlash kompetensiyasini samarali shakllantirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adbiyotlar

- [1] Amrullayevich K. A., Mamatkulovich B. B. TALABALARDA AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENTSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA DIDAKTIK VOSITALARINING METODIK XUSUSIYATLARIDAN FOYDALANISH //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 645-650.
- [2]. Amrullayevich K. A., Obid o'g'li S. J. ELEKTRON TALIM MUHITIDA TALABALARDA AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISH //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 641-645.
- [3] Karshiyev A. A., Sobirovich E. G. INFORMATION FOR STUDENTS COMPETENCE DEVELOPMENT METHODOLOGICAL FEATURES //Thematics Journal of Education. – 2022. – Т. 7. – №. 3.
- [4] Karshiyev A. A., Mamatkulova U. E., Shobutayev Q. S. IMPLEMENTATION OF A QUALIMETRIC APPROACH IN MANAGING THE QUALITY OF EDUCATION OF STUDENTS OF A MODERN UNIVERSITY //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 12.
- [5] Қаршиев А. МАКТАБ ЮҚОРИ СИНФ ЎҚУВЧИСИНИГ АХБОРОТ КОМПЕТЕНТЛИГИ ТУЗИЛМАСИ //Журнал математики и информатики. – 2020. – Т. 1. – №. 1.
- [6] Каршиев А. А. ЎҚУВЧИЛАРДА АХБОРОТ БИЛАН ИШЛАШ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ДАРАЖАВИЙ ТУЗИЛМАСИ //ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
- [7] Қаршиев АА П. Ш. М. Глобаллашув жараёнида таълим сифатини таъминлаш ва унинг ўзига хос хусусиятлари //Интернаука»: научный журнал. – №. 44. – С. 126.
- [8] Юсупович Х. Ж., Эргашев С. Б. Ў. МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИДА АХБОРОТ БИЛАН ИШЛАШ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШИ МОДЕЛИ //JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 189-194.
- [9] Obid o'g' A. S. J., Kamalidin o'g' A. A. M., Kamoliddin o'g' A. N. N. Numpy Library Capabilities. Vectorized Calculation In Numpy Va Type Of Information //Eurasian Research Bulletin. – 2022. – Т. 15. – С. 132-137.
- [10] Қаршиев А. МАКТАБ ЮҚОРИ СИНФ ЎҚУВЧИСИНИГ АХБОРОТ КОМПЕТЕНТЛИГИ ТУЗИЛМАСИ //Журнал математики и информатики. – 2020. – Т. 1. – №. 1.